

Αφορμή

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ
gianniskalo@gmail.com • no14me.blogspot.gr

Ελσίνκι

» Θεόδωρος Γρηγοριάδης (εκδόσεις Πατάκη)

Η Ελλάδα αποτελεί, για τη μεγάλη πλειοψηφία μεταναστών και προσφύγων, ένα αναγκαστικό πέρασμα, ένα απαραίτητο χωρικό κομμάτι του δρόμου που ελπίζουν να διανύσουν, με τον έναν ή τον άλλον τρόπο, μέχρι κάποια πλούσια ευρωπαϊκή χώρα αναζητώντας και ελπίζοντας σ' ένα καλύτερο αύριο. Συνικά, σχεδόν πάντα, αποδεικνύεται για εκείνους ένας μη τόπος εγκλωβισμού. Κάτι παράδοξο συμβαίνει τότε, με κάθε τρόπο, είτε από την κεντρική διοίκηση είτε από τα μεμονωμένα άτομα, τους γίνεται κατανοητό πως δεν είναι καλοδεχούμενοι σε έναν τόπο που, εδώ έγκειται το παράδοξο, οι ίδιοι οι μετανάστες και πρόσφυγες διόλου δεν επιθυμούν να εγκατασταθούν και να κατοικήσουν, δηλαδή, όσο δεν τους θέλουν εδώ τόσο οι εκείνοι δεν θέλουν αυτό το εδώ, ένα πέρασμα είναι γι' αυτούς η Ελλάδα, ένα πέρασμα προσδοκούν να είναι και τίποτα παραπάνω. Και αν η κεντρική διοίκηση φέρει ακέραια την ευθύνη για τις διακρατικές συμφωνίες που έχει συνάψει, οι οργισμένοι κάτοικοι διεκδικούν τη μη παραμονή των ξένων εδώ και εμπλέκονται σε μια σύγκρουση, καθίστανται, έτσι, το μακρύ χέρι της εξωτερικής πολιτικής τρίτων χωρών. Πολλοί από «εμάς» δεν τους θέλουν, οι περισσότεροι από εκείνους δεν μας θέλουν.

Το «προσφυγικό», ένα σύνθετο από κάθε άποψη ζήτημα που δεν επιδέχεται εύκολες και μονοσήμαντες ερμηνείες, ονομάστηκε έτσι το καλοκαίρι του '15, όταν ο πόλεμος στη Συρία συνέβαινε και είχε ως αποτέλεσμα μεγάλα μέρη του πληθυσμού να εξαναγκαστούν σε μια βίαιη φυγή προς τη σωτηρία. Η μετακίνηση πληθυσμών είναι, ωστόσο, τόσο παλιά όσο και η ανθρώπινη ιστορία, μια από τις μήτρες του πολιτισμού, μια διαδικασία που δεν πρόκειται να σταματήσει να λαμβάνει χώρα, ιδιαίτερα όσο οι κοινωνικοπολιτικές συνθήκες θα βερσιούν την αδικία και την πείνα, όσο η κλιματική αλλαγή θα καθιστά ακατοίκητα ολόένα και περισσότερα εδάφη. Όσο και αν η διαχρονική μετακίνηση πληθυσμών διαθέτει κάποια κοινά στοιχεία και χαρακτηριστικά, δεν παύει να αποτελεί τη σύνθεση εκατοντάδων χιλιάδων ατομικών συμβάντων και ιστοριών.

Μια από αυτές τις ιστορίες είναι και εκείνη του Αβίρ, ενός Κούρδου που ξεκίνησε από το Ιράκ αναζητώντας ένα καλύτερο αύριο. Βρέθηκε στην Ελλάδα, εγκλωβίστηκε εδώ, είδε τα μεροκάματα να πέφτουν και τις δουλειές να μειώνονται, τη γραφειοκρατία να τον κρατά δέσμιο, το όνειρο για ένα καλύτερο αύριο να ξεφτίζει μέρα με τη μέρα. Γνώρισε τον Αντώνη, έναν μεσήλικα συγγραφέα, που είχε πια αποδεχτεί τη μοναχικότητα του βίου, εκείνος του πρόσφερε το σπίτι του και την ελευθερία από πάντα θαρρείς μεριά του κρεβατιού του. Τον άκουγε να ονειρεύεται ένα καλύτερο αύριο μακριά από την Ελλάδα και μακριά από εκείνον άρα, η αγάπη του γι' αυτόν τον όπλιζε με συναισθηματική ανοχή, όσο περισσότερο αγαπάς κάποιον, τόσο λιγότερο σκέφτεσαι τον ίδιο σου τον εαυτό, ακόμα και αν αυτό σημαίνει μια βουτιά στην παγωμένη θάλασσα της μοναξιάς και της στενοχωρίας που η απώλεια επιφέρει κάρφια και σκληρά.

Το Ελσίνκι είναι η ιστορία του Αβίρ πρωτίστως, αλλά και του Αντώνη δευτερευόντως, ο πρώτος ρόλος είναι του Αβίρ, του συγγραφέα ο δεύτερος, ο συμπληρωματικός. Ο Γρηγοριάδης αφηγείται μια πολύ ωραία ιστορία αγάπης και πάντα θα υπάρχει χώρος για μια ακόμα καλή ιστορία αγάπης χωρίς κανείς, ή σχεδόν κανείς, να νοιάζεται για την έξωθεν πρωτοτυπία της, μην ξεχνώντας πως κάθε ερωτική ιστορία είναι από τη φύση της μοναδική και ανεπανάληπτη, ή τουλάχιστον ως τέτοια βιώνεται από τα εμπλεκόμενα μέρη. Με διαρκή μπρος πίσω στον χρόνο, από την άφιξη του Αβίρ στην Ελλάδα και τη γνωριμία του με τον Αντώνη, μέχρι και το αφηγηματικό παρόν, μετά την επιστροφή του συγγραφέα από το ταξίδι του στο Ελσίνκι, εκεί όπου πια ζούσε ο Αβίρ, έχοντας καταφέρει να ξεπεράσει τις δυσκολίες που συνάντησε στον δρόμο του, όταν πια η ιστορία αυτή είχε με κάποιο τρόπο ολοκληρωθεί, όταν ο Αντώνης μπορούσε πια να κάσει μπροστά από την άδεια σελίδα και να πληκτρολογήσει όλα όσα συνέβησαν.

Μικρή, κατά τη γνώμη μου, σημασία έχει εάν η ιστορία αυτή διαθέτει κάτι το αυτοβιογραφικό. Η δύναμή της δεν εδράζεται διόλου στην όποια φαινομενική αλήθεια της, στα αν συνέβη στην πραγματικότητα ή όχι δηλαδή.

δή. Ο Γρηγοριάδης εξοπλίζει τον αφηγητή-συγγραφέα με το απαραίτητο συναίσθημα ώστε η ανάγκη για την αφήγηση αυτή να είναι απόλυτη και καθηλωτική, από την πρώτη μέχρι την τελευταία της λέξη, αυτό κάνει την ιστορία αυτή αληθινή στο συναίσθημά της, στον τρόπο με τον οποίο πέρασε από τους όποιους μυθοπλαστικούς μύλους για να βρεθεί αποτυπωμένη στο χαρτί. Ωστόσο, η συναισθηματική αυτή αλήθεια δεν σπάει τον αυχένα της κατασκευής, παρότι διαπερνά κάθε σημείο της έκτασής της. Ο Γρηγοριάδης, έμπειρος και ικανός γραφιάς, καταφέρνει να σταθεί έστω και μισό εκατοστό έξω από την ιστορία αυτή, η αποστασιοποίηση, πλήρης και αποστειρωμένη, είναι αδύνατη, αυτό το μισό εκατοστό ωστόσο είναι απαραίτητο ώστε να αναμετρηθεί με το συναίσθημα του αφηγητή του, όχι να το μετριάσει, ούτε να το χειριστεί, αλλά να αναμετρηθεί μαζί του και να μαζέψει τις λέξεις, τις σκέψεις, τα συναίσθημα και να τα εντάξει σ' αυτή την ιστορία αγάπης.

Εκτός από το να περιπέσει το μυθιστόρημα αυτόανδρο στον βούρκο του μελοδραματικού, ένας ακόμα κίνδυνος υπήρχε στο Ελσίνκι και αυτός άλλος δεν ήταν παρά η διαχείριση του «προσφυγικού». Συμβαίνει σε μεγάλο μέρος της σύγχρονης κάθε εποχής λογοτεχνίας, ο εκάστοτε δημιουργός να νιώθει την ανάγκη να αφηγηθεί μια ιστορία του παρόντος, οδηγημένος από πλήθος ετερόκλητων επιθυμιών και επιδιώξεων. Εδώ ελοχεί ο κίνδυνος το τικ στο κουτάκι να μπει αλλά αυτό να μην σημαίνει ταυτόχρονα και καλή λογοτεχνία, αλλά να ξενίζει τον σύγχρονο αναγνώστη, να μοιάζει ψεύτικο και τοποθετημένο επί τούτου, όχι γιατί εξυπηρετεί την ίδια την ιστορία, αλλά γιατί ο συγγραφέας, για τους δικούς του λόγους, επέλεξε να το εντάξει. Το «προσφυγικό» είναι ένα από τα σύγχρονα ζητήματα που συμβαίνουν και απασχολούν, ένα μέρος στο οποίο συναντώνται υπέρμαχοι και πολέμιοι, ανθρωπιστές και μισάνθρωποι, και στην αρένα του πολλοί νιώθουν, από την ασφάλεια που το προνόμιό τους τους χαρίζει, την ευκαιρία να φανούν ανθρωπιστές και να βιάσουν το συναίσθημα. Πόσο γαυμάτος, μοιάζει να λένε, είμαι που ασχολούμαι με τους κολασμένους της γης.

Ο Γρηγοριάδης όχι μόνο δεν πέφτει στην παγίδα της γενίκευσης και του στερεότυπου, αλλά δείχνει να γνωρίζει καλά τα τεχνικά κομμάτια της μετανάστευσης, το πώς λειτουργεί αυτή η εμπορία ανθρώπινων μυών, και πάνω σε αυτό μολιάζει, τόσο πετυχημένα, το συναίσθημα της ατομικής ιστορίας του Αβίρ, χωρίς να το απαλλάξει από το ανθρώπινο σε άγρα ενός απάνθρωπου ιδεαλισμού. Το ίδιο ακριβώς επιχειρεί και κατορθώνει και με τον Αντώνη. Ασχέτως αν η ιστορία αυτή συνέβη ή όχι, θα μπορούσε να έχει συμβεί και αυτό είναι το καθοριστικό κατά τη διάρκεια της αναγνωστικής διαδικασίας, εκείνο που δίνει ένα ισχυρό συγκριτικό πλεονέκτημα σε αυτή την ιστορία αγάπης σε σχέση με δεκάδες άλλες παρόμοιες. Και είπαμε, πάντα θα υπάρχει χώρος, αλλά και επιθυμία, για μια ακόμη καλή ιστορία αγάπης, και ο Γρηγοριάδης με το Ελσίνκι μας χαρίζει μια πραγματικά καλή ιστορία αγάπης, χωρίς να δημιουργεί την ανάγκη αυτή να διαχωριστεί από το ίδιο το μυθιστόρημα. Το Ελσίνκι είναι, πρωτίστως, ένα πολύ καλό μυθιστόρημα.